

Emanoil Ciomac

POEȚII ARMONIEI

Ediție de Matei Bănică

GRAFOART

Cuprins

Notă asupra ediției	7
Emanoil Ciomac Scurtă biografie.....	9
Johann Sebastian Bach	15
Beethoven în jurul centenarului din 1927	31
Robert Schumann	51
Frédéric Chopin	69
Franz Liszt.....	83
Giuseppe Verdi	101
Johannes Brahms	115
César Franck	127
Modest Musorgski	141
Claude Debussy.....	157
Maurice Ravel	193
George Enescu	205

Notă asupra ediției

Volumul *Poezii armoniei* al lui Emanoil Ciomac se înscrie cu noblete între scrierile fondatoare ale muzicologiei românești, alcătuind una dintre primele încercări de a da muzicii un discurs critic cu adevărat literar. Autorul a conceput lucrarea în trei serii distincte, fapt menționat chiar pe pagina de titlu a primului volum, proiect de amplă respirație intelectuală, din care numai prima parte a văzut lumina tiparului.

Această **primă serie**, cea de față, a apărut în anul 1936 la Editura Fundațiilor Regale, însoțită de cele douăsprezece portrete semnate de Jean Al. Steriadi, graficianul care a știut să confere feței sonore a muzicii un chip plastic de o rară sugestivitate.

Seria a doua, rămasă în stadiul de manuscris, urma să fie consacrată unor spirite cardinale ale veacurilor XVIII–XIX: *Händel, Mozart, Haydn, Weber, Rossini, Berlioz, Mendelssohn, Rimski-Korsakov, Mahler, R. Strauss*.

Despre **seria a treia**, din păcate, nu s-au păstrat decât câteva schițe de intenție, în care Ciomac anunța pagini dedicate unor teme precum: *Începuturile muzicii, Grecii Antici, Palestrina, Gluck, Schubert, Pianul și poezii lui, Baletale rusești, Spaniolii, Armenii, Cehoslovacii, Români, Jazzul*.

În alcătuirea prezentei ediții am avut în vedere atât ediția princeps – Emanoil Ciomac, *Poezii armoniei*. Cu 12 portrete de Jean Al. Steriadi, Editura Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1936 –, cât și ediția a II-a, îngrijită de Silviu Gavrilă și publicată la

Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974.

Textele au fost actualizate ortografic conform normelor Academiei Române (ediția 2021), păstrându-se fidelitatea stilului și sintaxei originale.

Textul biografic este o sinteză realizată de editorul Matei Bănică pe baza studiilor lui Viorel Cosma, Iosif Sava, Silviu Gavrilă și a arhivei Ciomac.

Am redat, în chip de omagiu, desenele originale ale lui Steriadi, pentru a păstra nealterată unitatea de expresie și farmecul inițial al acestei întâlniri exemplare dintre artă, literatură și muzică.

Emanoil Ciomac

Scurtă biografie

Muzicolog, critic muzical și scriitor român, Emanoil Ciomac (n. 2 februarie 1890, Botoșani – d. 13 iunie 1962, București) a fost o personalitate culturală a primei jumătăți a secolului al XX-lea, astăzi pe nedrept aproape uitată. Provenea din vechea familie armenească Ciomac, cunoscută pentru interesul față de muzică, astfel că educația sa muzicală a început de timpuriu.

Studiile liceale le-a urmat la Liceul „A.T. Laurian” din Botoșani (1901–1906), apoi la Liceul Internat din Iași (1906–1908). În paralel, în aceeași perioadă a frecventat Conservatorul de Muzică din Iași (1906–1908), unde a studiat vioara, teoria muzicii și istoria muzicii. Ulterior, în anii 1912–1914, și-a continuat formarea muzicală la Conservatorul de Muzică din Leipzig, unde a studiat cu renumitul muzicolog Arnold Schering. Concomitent cu studiile muzicale, Ciomac a urmat Facultatea de Drept la Paris, obținând titlul de doctor în drept la Sorbona.

După finalizarea studiilor, Ciomac a renunțat la o posibilă carieră juridică și s-a întors în țară dedicându-se exclusiv muzicii. În 1914 s-a căsătorit cu pianista Muza Ghermani (viitoare profesoară la Conservatorul din București). În anii următori a început să anime viața muzicală bucureșteană prin conferințe și cronici muzicale. A fost un admirator fervent al lui Richard Wagner, căruia i-a dedicat un amplu studiu monografic, scris într-un stil captivant și documentat. De asemenea, încă din 1915 a legat o strânsă prietenie cu compozitorul George Enescu,

pe care îl considera un adevărat titan al muzicii românești. Această relație apropiată s-a concretizat ulterior și în

colaborări profesionale: Ciomac a tradus libretul operei *Oedip* de George Enescu, traducere pe care compozitorul o considera singura versiune valabilă.

În perioada interbelică, Emanoil Ciomac s-a impus ca unul dintre cei mai influenți critici muzicali din România. A publicat neîncetat cronici, recenzii și eseuri muzicologice în numeroase publicații ale vremii, precum *Adevărul*, *Convorbiri Literare*, *Muzica* sau *Revista Fundațiilor Regale*. Din 1935 până în 1939 a predat istoria

Johann Sebastian Bach

Odată cu Händel și cu Scarlatti, lumea întreagă a sărbătorit în 1935 pe J. S. Bach, de la nașterea căruia s-au împlinit 250 de ani.¹

Pretutindeni se dovedește interesul pe care-l deșteaptă muzica și figura celui mai auster dintre creatorii de geniu. Multă vreme a fost el ignorat pe de-a-ntregul sau rău cunoscut. Cu mijloacele de răspândire mecanice ale vremii de față, uriașa plăsmuire sonoră a nemuritorului *cantor* începe să fie și la noi mai prețuită. Până nu demult, atâția abia îi știau câteva piese instrumentale, ce li se păreau scolastice, reci, de expresie arhaică.

Acum marile audiții radiodifuzate fac să cadă într-adevăr din aer, pentru toată omenirea, minunea revelației spirituale a unor armonii cerești în tot înțelesul cuvântului. Atâția care am ascultat, în reculegerea intimității inspiratoare, *Patimile după Matei (Matthäus-Passion)* am înțeles ce purtător de cuvânt dumnezeiesc este J. S. Bach.

Recitalurile instrumentale obișnuite ne înfățișează o altă latură a multiplei sale creațiuni – o latură mai severă, mai puțin accesibilă la întâiul contact decât muzica lui religioasă. Dar și această muzică ne va lăsa să înțelegem cât de trainic, cât de actual e spiritul ei. Am vrea să punem în valoare corespondențele între arta lui Bach – constructivă, despuiată, dinamică, obștească și obiectivă, într-un cuvânt *clasică* – și postulatele vremii ce o trăim.

¹ Prima ediție acestui volum a apărut în anul 1936.

Robert Schumann

S-a spus că romantismul – în contrast cu clasicismul obiectiv – este *Eul* care se cântă. Nimeni nu este mai subiectiv, nimeni nu se destăinuiește mai mult pe *sine* în artă decât Schumann. Dar romantismul lui, de cea mai pură esență, rămâne intim, confidențial – și nu are pitorescul, coloritul exterior, retorica, splendoarea decorativă a unor romantici tipici și autentici, în totul deosebiți de el, cum ar fi, de exemplu, Hector Berlioz sau un Richard Wagner.

Și această înregimentare obișnuită în aceeași școală, în aceeași psihologie estetică a trei muzicieni cvasi-contemporani – ce stau totuși la poluri opuse – ne arată deșertăciunea clasărilor prea sistematice.

Ca să intrăm, fără altă introducere, în plin subiect, vom spune că din copilărie, din adolescența sa, Schumann, cu aplecarea caracterului său visător, trăia intens în lumea fictivă de comedie poetică pe care o plăsmuise, mai presus de realitățile vremii, tineretul acela himeric și idealist al Germaniei de acum un veac.

În acea epocă, el e un student în drept la Facultatea din Leipzig, destul de nelămurit asupra destinului său. Încă un meloman pasionat ce nu știe dacă se va putea consacra muzicii. Un fiu de bună familie burgheză. Portretele timpului ni-l arată când cu un chip frumos, nobil, fin (astfel cum l-a văzut, de pildă, pictorul Kniehuber), când destul de gras și de comun, în majoritatea imaginilor rămase. Un amănunt fizic caracteristic: configurația buzelor ce parcă fluieră. Mărturiile îl descriu cu acele trăsături morale pe care le va păstra toată viața:

George Enescu

La poalele masivului muntos se oprește cercetătorul cu un simțământ de aprehensiune. I se cere o descriere sumară a prveliștilor înalte sau adânci. Lumea de culmi și prăpăstii, stăpânind orizonturile, e plină de taină, poate uimi și înfricoșa prin toată viața îmbelșugată și misterioasă pe care o adăpostește. Perspectivele sunt foarte felurite, foarte relative, după unghiul de vedere, după așezarea exploratorului. În toată această complexitate e greu de realizat o privire sintetică exactă. Cu atât mai mult cu cât pentru tabloul imaginar pe care am voi să-l compunem nu ne putem sluji decât de amintiri mai mult sau mai puțin depărtate și nu dispunem decât de un cadru restrâns în mijlocul căruia încercăm a schița oarecare trăsături generale.

Precizăm comparația noastră, transpunând-o pe planul strict muzical, spunând că vasta operă a lui George Enescu, în majoritatea ei, nu ne este atât de familiară pe cât ar trebui, nefiind la îndemâna oricui, în ediții tipărite și răspândite în public. O mare parte dintre lucrările lui cele mai importante trăiesc în noi numai prin memoria audițiilor și, ca să repetăm metaforele noastre, sunt ca acele peisaje greu accesibile pentru mijloacele curente de transport.

Și *Omul* participă la acest mister prin viața lui izolată, circumscrisă în ținutul înalt al creației, pe un plan ce n-are nimic comun cu micile noastre tribulații de toate zilele.

George Enescu se desprinde deci ca un masiv în care putem desluși cu uimire culmi diferite, de o măsură neobișnuită. Sunt piscurile și crestele diverse ale